

рин є об'єктами селекційних досягнень, тобто є нічим іншим, як результатом інтелектуальної праці.

Таким чином, роблячи загальний висновок з викладеного, відмітимо, що на сьогодні адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності є, на жаль, недосконалим. У чинному українському законодавстві залишається ще чимало прогалин, які знижують рівень правової охорони та правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Подібна ситуація негативно позначається як на економіці нашої країни, так і на іміджі держави у світі. Отже, якнайскоріше має бути вжито усіх необхідних заходів, які б дозволили підняти адміністративно-правовий захист на об'єкти інтелектуальної власності на належний рівень.

Список літератури: 1. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов, 1987. 2. Бахрах Д. Н. Административное право: Учеб. М., 1996. 3. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції: Дис. ... д-ра юрид. наук. Х., 2002. 4. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. К., 2003. 5. Запорожець І. Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності: Дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2006. 6. Про державну податкову службу в Україні: Закон України // ВВР УРСР. 1991. № 6. Ст. 37. 7. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

Надійшла до редколегії 01.11.07

І. С. Гриценко

КАТЕГОРІЯ «ЗАКОННІСТЬ» У РАДЯНСЬКІЙ НАУЦІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА (40-80-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

У радянській адміністративно-правовій науці, як і в юриспруденції загалом, чи не найпопулярнішою темою для наукових пошуків була та, що пов'язувалася із дослідженням феномена «законність». Про законність писали і згадували представники усіх галузевих правових наук. Таку увагу до цієї проблематики, з одного боку, пояснити легко, а з іншого – досить складно. Щодо останньої тези мається на увазі, зокрема, те, що, на нашу думку, переважна більшість вчених добре розуміла, що законності у СРСР, у її справжньому, демократичному розумінні, не було, оскільки в державі не існувало найпринциповіших механізмів її забезпечення та гарантування. Виходячи з цього, можна припустити, що значна кількість наукових конструкцій та теорій, які були створені для встановлення змісту категорії «законність», мала штучний характер. Такий висновок, як уявляється, є принциповим, оскільки він зобов'язує українських дослідників під критичним кутом розглядати напрацювання радянських авторів, особливо у тому випадку, коли останні використовуються для обґрунтування сучасних науково-практичних концепцій. З огляду на викладене метою цієї статті є визначення через призму сьогодення основних

підходів радянських вчених-адміністративістів до розуміння категорії «соціалістична законність».

Актуальність подібного напрямку наукового пошуку не повинна викликати жодного сумніву, оскільки термін «законність у публічному управлінні», який також досить часто згадується на сторінках української наукової літератури, вимагає свого ґрунтовного «очищення» та переосмислення. Такий підхід до з'ясування змісту поняття «законність» відзначається також новизною, оскільки в існуючих наукових працях подібна оцінка не давалася, розробки радянських адміністративістів критично не аналізувались.

Відновлення викладання та дослідження адміністративного права, яке почало відбуватися в СРСР наприкінці 30-х – початку 40-х років ХХ ст., показало, що наука радянського адміністративного права, незважаючи на тяжкі для неї часи, набула більш завершених і чітких форм, зміцніла доктринально. Усе це безпосередньо стосувалося і проблеми законності у державному управлінні, а також способів її забезпечення. Мається на увазі, зокрема, те, що в юридичній літературі, виданій у зазначені часи, почала простежуватися тенденція до більш-менш чіткого тлумачення терміна «законність», точніше «соціалістична законність», визначення її головних ознак, а також системи способів гарантування останньої. Неабияку роль у цьому, на нашу думку, відіграла Конституція СРСР 1936 р. [1, с. 24–39], у якій було чітко проведено розмежування між законом та іншими нормативними актами; встановлено підпорядкування підзаконних нормативних актів закону, а також підзаконних актів один одному залежно від їх юридичної сили; визначено підконтрольність (підзвітність) виконавчо-розпорядчих органів органам державної влади (радам); сформовано положення про контрольні повноваження окремих державних органів, спрямовані на забезпечення законності у державі; сформульовано принципи законності: верховенство закону, всезагальність законності, охорона інтересів суспільства, держави і прав особи, гарантованість здійснення та охорони законності. Зазначені конституційні положення, на нашу думку, якраз і дали новий поштовх для розробки вченими-адміністративістами теорії соціалістичної законності у державному управлінні.

Переходячи безпосередньо до аналізу висловлених у науковій літературі 40-х–80-х років поглядів на зміст терміна «соціалістична законність» та значення останньої у сфері державного управління, відмітимо, що протягом зазначеного періоду з цього приводу було сформульовано величезну кількість висновків, повний аналіз яких може бути зроблено лише у межах окремого монографічного чи дисертаційного дослідження. У зв'язку з цим ми зупинимось лише на найважливіших з них, узагальнення яких, на

нашу думку, дозволяє відтворити цілісну картину формування теорії соціалістичної законності у державному управлінні.

Розвиток наукових досліджень, пов'язаних з вивченням соціалістичної законності, привів вчених до висновку про необхідність аналізу законності насамперед через призму принципів державного управління [2, с.20; 3, с.56]. Такий крок, безумовно, сприяв підвищенню ролі та значущості соціалістичної законності у державному управлінні, оскільки показував, що вона є одним із тих «стовпів» (правда, для радянських вчених він був останнім або передостаннім серед усіх інших принципів), на якому базується уся державна діяльність у сфері управління. Подібний підхід до розуміння законності, на нашу думку, принципово відрізняв науку адміністративного права 40-х років від науки адміністративного права 20-х років, бо чітко викристалізував справжнє місце законності у сфері державного управління.

Водночас наголосимо на тому, що окремі автори дивилися на соціалістичну законність дещо ширше, називаючи її принципом організації і діяльності усїєї радянської соціалістичної держави [4, с. 3]. При цьому зазначимо, що подібне різночитання законності пов'язувалося не з існуванням різних підходів до розуміння названої категорії, а з наявністю різних цілей, які ставили перед собою науковці, досліджуючи соціалістичну законність. Інакше кажучи, законність, з огляду на масштабність її змісту, могла набувати різних характеристик, кожна з яких мала повне право на існування.

Говорячи про безпосереднє визначення терміна «соціалістична законність», зазначимо, що з цього приводу було висловлено також немало різних точок зору, кожна з яких характеризувалася різним баченням внутрішнього, принаймні на рівні визначення, наповнення зазначеної дефініції. Виходячи з цього, можна говорити про існування щонайменше трьох основних підходів до тлумачення цієї категорії. Так, представники першого з них пропонували під законністю розуміти точне і неухильне дотримання та виконання радянських законів усіма органами радянської держави, усіма установами та громадськими організаціями, посадовими особами та громадянами СРСР [5, с. 15–25; 6, с. 68; 7, с. 11].

Особливість такого визначення законності полягала у тому, що його автори вважали необхідним дотримання усіма переліченими суб'єктами лише законів, нічого не говорячи про необхідність виконувати або дотримуватися інших видів нормативних актів. Така позиція досить часто залишалася без пояснень, але іноді все ж можна було зустріти її обґрунтування, зміст якого у переважній більшості випадків зводився до наступного. «Зазвичай до поняття законності включають дотримання і виконання не тільки законів, але і усіх інших правових актів, якими встановлюються норми

права. Тут є правильна думка: для здійснення законності необхідно, щоб дотримувалися і виконувалися не тільки закони ... Однак ми не бачимо, – писав М. С. Строгович, – необхідності включати вказівку на це у визначення радянської законності, тому що вищим вираженням державної волі є закон і саме дотримання і виконання законів становить зміст законності. Інші нормативні акти повинні видаватися на підставі закону, на виконання закону, відповідно до закону. Тому їх дотримання і виконання є тим самим дотриманням і виконанням закону, а їх порушення – порушенням закону» [5].

Проте таке пояснення влаштувало не всіх представників правової науки, недоліками якого останні бачили автоматичне звуження поняття законності, яке могло призвести до думки про необов'язковість виконання підзаконних нормативних актів. Крім того, підзаконні нормативні акти могли видаватися і за відсутності відповідного закону, відтак було незрозуміло, кому або чому вони мали відповідати. У зв'язку з цим найбільшої підтримки отримало визначення соціалістичної законності як безумовного та точного виконання усіма державними органами, посадовими особами і громадянами законів і заснованих на них інших правових актів держави [8, с. 28; 9, с. 22–33; 10, с. 73; 11, с. 3; 12, с. 163; 13, с. 14]. У той же час зазначимо, що в радянській юридичній літературі зустрічався і ще більш широкий погляд на зміст соціалістичної законності, особливості якого полягали у тому, що його автори наполягали на необхідності включення до визначення законності вказівки на обов'язковість виконання учасниками суспільних відносин у першу чергу не законів, а норм Конституції. Подібної позиції дотримувалися, зокрема, Ю. П. Єрьоменко [14, с. 28], В. І. Ремньов [15, с. 58–59] та інші вчені. Саме такий підхід до розуміння змісту законності, на нашу думку, найбільшою мірою відповідав потребам як теорії, так і практики державної діяльності, зокрема державного управління, оскільки показував, що: Конституція мала вищу юридичну силу серед інших правових актів; нормативну основу законності складали абсолютно усі нормативні акти держави; виконання таких актів, починаючи від Конституції і закінчуючи рішенням місцевого виконкому, було обов'язковим для усіх суб'єктів правовідносин.

Цікаво відносно цього відзначити, що такий, безумовно, вірний підхід до розуміння законності, на жаль, ще не став загально-визнаним у сучасній правовій літературі. Так, аналіз праць українських вчених свідчить, що далеко не усі з них у своїх розмовах про законність, зокрема, у сфері державного управління, акцентують увагу на верховенстві Конституції при регулюванні суспільних відносин, продовжуючи у зв'язку з цим розглядати законність

як режим неухильного виконання законів та відповідних їм інших нормативних актів [16, с. 176]. Хоча, поряд з цим, зустрічаються і праці, де розмова про законність починається саме з вимоги до учасників суспільних відносин дотримуватися у своїй діяльності насамперед конституційних норм [17, с. 82; 18, с. 493].

Повертаючись до радянської правової науки, зазначимо, що викладені положення, які стосувалися аналізу змісту терміна «соціалістична законність», однаково підтримувалися і вченими-адміністративістами, які, говорячи про законність у державному управлінні, фактично, у повному обсязі повторювали один з наведених вище варіантів її визначення. Отже, соціалістична законність у діяльності апарату державного управління в узагальненому вигляді визначалася як такий режим функціонування державного апарату, усіх його службовців, у процесі якого забезпечувалося неухильне виконання та дотримання вимог законодавства, тобто норм, закріплених Конституцією, законами та підзаконними нормативними актами.

Розвиваючи наведене визначення, деякі автори намагалися більш ясно та зрозуміло сформулювати основні моменти, які, на їх думку, чітко не називалися у ньому, але впливали з його змісту. Зазначений крок був досить важливим, оскільки сприяв створенню передумов, необхідних для справді єдиного розуміння як теоретиками, так і практиками терміна «соціалістична законність у сфері державного управління». Досить вдало у середині 80-х років це зробив авторський колектив підручника «Радянське адміністративне право», де, зокрема, було зазначено, що законність у радянському державному управлінні означає: наявність чіткої системи законодавства, яке регулює виконавчо-розпорядчу діяльність; свідоме, творче, точне, одноманітне виконання законів; вчинення державними органами, їх посадовими особами дій, що відповідають державній волі, втіленій у законодавчих та урядових актах; прийняття управлінських рішень в межах компетенції, у встановленому порядку і в належній формі; здійснення взаємодії органів управління з громадськими організаціями і громадянами у межах закону; обов'язок громадян дотримуватися Конституції СРСР та радянських законів; невід'ємність здійснення громадянами прав і свобод від виконання ними своїх обов'язків; ефективне функціонування системи контролю і нагляду за додержанням законів [19, с. 76].

Розглядаючи наукове дослідження теорії законності, варто відмітити, що незважаючи на регулярні публікації в офіційних виданнях матеріалів про вагомні здобутки партії, керівництва країни та інших суб'єктів у розбудові законного державного управління, деякі автори стояли на децю іншій позиції, вважаючи, що у цьому

плані зроблено ще далеко не все. У зв'язку з цим для досягнення більш високого рівня законності у сфері державного управління вони пропонували вжити таких заходів: по-перше, продовжити розвивати правотворчу активність законодавчих органів, спрямовану на вдосконалення чинного законодавства, усунення протиріч між положеннями законодавчих актів та розробку нових актів, які б відповідали об'єктивним потребам та закономірностям суспільного розвитку; по-друге, більш чітко визначити обов'язки і права (компетенцію) вищих, центральних та місцевих органів управління, а також їх посадових осіб. У літературі зазначалося, що відсутність правової регламентації обов'язків і прав службовців апарату управління або недосконала, юридично нечітка регламентація породжує значну кількість порушень законності і не дозволяє змусити службовця відповідати за те, що він зробив, перевищивши права у своїй посаді, і за те, чого він не зробив, але повинен був зробити [7, с. 26]; по-третє, вдосконалювати стиль та методи контролю і нагляду за тим, як органи державного управління і службовці їх апарату виконують приписи законів [15, с. 36]. Аналізуючи наведені завдання, спрямовані на подальше зміцнення законності у сфері управління, зазначимо, що вони майже на 100% відповідали тим, про які вчені-адміністративісти вели мову як на початку, так і у 20-х роках минулого століття. Ще більш цікавим і в той же час прикритим, на нашу думку, є той факт, що ці завдання не втратили актуальності і в наш час. Ми, як і сто років тому, продовжуємо говорити про те, що пануванню законності у сфері публічного управління перешкоджає недосконале законодавство, правовий нігілізм, погана обізнаність населення у своїх правах, низька правова культура державних службовців, невідповідність способів забезпечення законності потребам сьогодення. Вважаємо, що викладене вимагає серйозного осмислення і переходу від декларування завдань до їх виконання, що, у свою чергу, є неможливим без наукового оновлення змісту категорії «законність».

Список літератури: 1. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик // Советское государство. 1936. № 6. 2. Евтихий И. И., Власов В. А. Административное право СССР. М., 1946. 3. Студеникин С. С. Советское административное право. М., 1949. 4. Власов В. А. Обеспечение социалистической законности в советском государственном управлении. Учебн. пособие. М., 1958. 5. Строгович М. С. Теоретические вопросы советской законности // Советское государство и право. 1956. № 4. 6. Александров Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе. М., 1955. 7. Социалистическая законность и государственная дисциплина. М., 1975. 8. Власов В. А. Социалистическая законность. М., 1948. 9. Самошенко И. С. Социалистическая демократия и советская законность // Известия вузов. Правоведение. 1958. № 4. 10. Пахомов И. М. Радянське адміністративне право. Заг. част.: Підруч. Львів. 1962. 11. Лунев А. Е. Обеспечение законности в советском государственном управлении. М., 1963. 12. Советское административное право. Методы и формы государственного управления. М., 1977. 13. Административное право. Общая и Особенная части. Учебн. / Под ред. А. П. Коренева. М., 1986. 14. Еременко Ю. П. Советская Конституция и законность / Науч. ред. Ржевский

В. А. Саратов, 1982. 15. Ремнев В. И. Социалистическая законность в государственном управлении. М., 1979. 16. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підруч. Х., 1998. 17. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Заг. част. / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К., 2004. 18. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 2002. 19. Советское административное право: Учебн. / Под ред. П. С. Павловского. К., 1986.

Надійшла до редколегії 22.10.07

Г. К. Голубєва

КВАЛІФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОСТУПКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ КОРИСТУВАННЯ ДЕРЖАВНИМИ НОМЕРНИМИ ЗНАКАМИ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

В умовах реалізації Державної програми боротьби з правопорушеннями на транспорті на 2004–2006 роки особливої ваги набуває необхідність вдосконалення нормативних підстав адміністративної відповідальності за окремі види порушень Правил дорожнього руху.

Розгляду актуальних питань нормативного забезпечення своєчасної та безпомилкової кваліфікації адміністративних проступків у сфері дорожнього руху присвятили свої праці такі вчені, як Б. В. Россинський, Є. В. Додін, А. М. Пилипчук, В. Й. Развадовський, Т. О. Гуржій, В. В. Доненко тощо [1; 2; 3; 4; 5]. Проте, попри досить глибокий рівень розробленості проблематики цієї сфери, практично осторонь уваги дослідників залишився комплекс проблем кваліфікації порушень правил користування номерними знаками транспортних засобів.

А між тим різноманітні порушення правил установки державних номерних знаків на транспортних засобах, а також порушення правил користування ними є умовою, що виключає можливість подальшої експлуатації цих засобів. Зокрема, ст. 37 Закону «Про дорожній рух» підставами для заборони експлуатації транспортних засобів визначає, з-поміж інших, невідповідність номерних знаків транспортних засобів вимогам стандартів або реєстраційним документам [6]. Крім того, забороняється керування водіями транспортними засобами без державних номерних знаків встановленого зразка; а також змінювати розміри, форму, позначення, колір і розміщення номерних знаків; наносити на них додаткові позначення або закрити їх.

Привертає увагу та обставина, що експлуатація водіями транспортних засобів з порушенням зазначених вимог щодо установки та використання номерних знаків ніяким чином не посягає на сам порядок державної реєстрації таких засобів. З огляду на це, дискусійною видається теза про доцільність віднесення законодавцем до диспозиції ч. 4 ст. 121 КУпАП, поряд з порушеннями встановленого